

پیش از آغاز

نگاهی به تاریخ معاصر نشانگر آن است‌که پس از پایان جنگ‌های ایران و روس و نفوذ عناصر تشکیلات فراماسونری به داخل ایران، از ماه اوت سال ۱۹۰۷ میلادی برابر شهریور ۱۲۸۶ هجری شمسی، همراه با ایستنامه‌های ننگین بین روسیه و امپراتوری بریتانیا (که اساساً مسئولان ایرانی از آن بی‌اطلاع بودند و پس از انعقاد به نظر آنها رسید)، عملاً نیروهای این دو کشور، سرزمین ما را به‌اشغال خود درآوردند. این محقق شدن آرزوی دیرین کانون‌های صهیونی برای تصرف اقالم‌ای شیعه بود که روزگاری از

نگاهی مستند به خسارات اشغالگران در جنگ جهانی دوم به ایران ۷

اول ساتون، نویسنده بریتانیایی کتاب Persian Oil :

نفت ایران انگلیس را نجات داد

نقشه تقسیم ایران در قرارداد ۱۹۰۷، قسمت شمالی در اختیار روس‌ها و قسمت جنوب شرقی در اختیار انگلیس و منطقه مرکزی تحت نظارت روس و انگلیس به صورت بی‌طرف اداره می‌شد.

* بعضی مورخان معتقدند سوخت موردنیاز ناوگان انگلیس در جنگ اول جهانی عمدتاً از طریق نفت ایران تأمین می‌شد و برخی دیگر مانند نویسنده کتاب Persian Oil معتقدند نفت ایران در هر دو جنگ جهانی، نیروی دریایی انگلیس را نجات داد.

امروز نیز با نام استعمار فرانوا از طریق رسانه‌های گسترده و فرقه‌های نوپدید، سعی دارد تا عقول و آذهان را تسخیر نماید تا همواره استقلال و آزادی این ملت را نابود کرده و اجازه دهند که بدون مصلحت آنان، اقدامی صورت گیرد.

چنانچه حدود ۱۵۰ سال پیش در یادداشت‌های شخصی ناصرالدین‌شاه قاجار اینگونه می‌خوانیم :

«می‌خواهم به شمال مملکت بروم، سفیر انگلیس اعتراض می‌کند، می‌خواهم به جنوب بروم، سفیر روس اعتراض می‌کند، ای مرده‌شور این مملکت را ببرد که شاه حق ندارد به شمال و جنوب مملکتش مسافرت نماید»

به این ترتیب با قرارداد ۱۹۰۷، مملکت ایران توسط روسیه و بریتانیا به دو قسمت تحت نفوذ هر یک از این دو امپراتوری (و البته یک بخش

امدادرسانی آمریکایی‌ها به یهودیان

در ۷ می ۱۹۱۸، آلبرت لوکاس^{۶۵} دبیر کمیته مشترک توزیع کمک‌های آمریکایی‌ها برای صدمه‌دیدگان یهودی جنگ^{۶۶}، برای وزارت خارجه نامه‌ای نوشته و در آن از دو تلگرام دریافت شده از ایران نقل می‌کند. در تلگرام نخست از تهران آمده است: از پنجاه هزار یهودی مستمند ایرانی، پانزده هزار نفر گرسنه‌اند، لطفاً کمک کنید.

و در دیگری از همدان آمده است:

قحطی وحشتناک، به جامعه ما رحم کنید، لطفاً به ده‌هزار اسرائیلی بی‌نان کمک کنید.

لوکاس درباره وضعیت یهودیان ایران از وزارت خارجه استعلام کرده بود.^{۶۷} کالدول در واکنش به دست‌نور وزارت خارجه در ۱۰ می، در ۱۳ می پاسخ می‌دهد:

شمار یهودیان نیازمند در ایران را سی تا چهل هزار نفر می‌توان برآورد کرد که احتمالاً بیست و پنج درصد آنها گرسنه هستند و نیاز مبرم به کمک دارند.^{۶۸}

کالدول در گزارشی با تاریخ ۱۸ ژوئن۱۹۱۸ و با عنوان «کمک آمریکایی‌ها برای یهودیان ایران» به توزیع ۱۵۰۰۰ دلار ارسال شده از سوی یهودیان آمریکا برای کمک به یهودیان ایران اشاره می‌کند:

افتخار دارم تأکید کنم، تلگرام شماره ۶۰ وزارتخانه را با تاریخ ۲۹ می درباره یک کمیته امداد یهود دریافت کرده‌ام که پانزده هزار دلار اختصاص داده و به اینجانب برای هزینه این مبلغ اختیار قرار داده است. در این رابطه مبلغ پانزده هزار دلار یادشده به بانک

یک افسر انگلیسی

در گزارشی با تاریخ

۱۷ اکتبر ۱۹۱۴، از تأثیر

جنگ بر منابع مالی

دولت می‌نویسد:

ایران از نظر مالی در

وضعیت بدی است.

جنگ اروپا تمام

درآمدهای حاصل

از عوارض صادرات

و واردات را متوقف

ساخته و می‌گویند

دولت ورشکست

شده است.

به اصطلاح بی‌طرف آن که هم تحت نفوذ عوامل انگلیسی و روسی بود) تقسیم شد و در واقع پیش از آغاز جنگ جهانی اول، نیروهای روسیه در خطه شمالی کشور و از تنش امپراتوری بریتانیا با عناوین مختلف در جنوب و مرکز ایران مستقر شده بودند.

ژنرال «جیمز مابلری» در کتاب «عملیات در ایران» درباره قرارداد ۱۹۰۷ می‌نویسد :

«بریتانیا با انعقاد معاهده ۱۹۰۷، تمامی محبوبیت و نفوذی را که بیش از هر کشور خارجی دیگر در ایران داشت، از دست داد.»

پاورقی Research@kayhan.ir

خوزستان و اطراف آن نیروهای خود را رهسپار اهواز نمودند و حتی تا مسجدسلیمان هم پیشروی کردند.

قانونی رسید و تاجگذاری کرد. فردای روز تاجگذاری، ناصرالملک خاک ایران را به قصد اروپا ترک کرد. آن موقع هیچ کس نفهمید که چرا نایب‌السلطنه ایران این طور با شتاب از کشور خارج می‌شود. در آن زمان کشورهای دیگر نیزه هر یک به شکلی مناطقی از خاک ایران را عرصه جلودان خود قرار داده بودند.روس‌ها در شمال، عثمانی‌ها در غرب، انگلیسی‌ها در جنوب و جنوب شرقی و آلمانی‌ها با طور پراکنده در مرکز ایران و نواحی دیگر فعالیت می‌کردند. فعالیت این نیروها در شهرهای مختلف ایران در حالی جریان داشت که دولت وقت ایران – کابینه مستوفی‌الممالک – بی‌طرفی خود را در جنگ در آبان ۱۲۹۳ اعلام کرده بود.

یک هفته پس از این اعلام، نیروی دریایی انگلیس که از همراهه آن سال به خلیج‌فارس آمده بود، شهر آبادان را به‌اشغال خود در آورده و حتی در بوشهر نیزه قوای را مستقر نمود. نیروهای مشترک هندی – انگلیسی علاوه بر این، جزیره کوئین بوییان و ابهای اروندرود را به‌اشغال خود در آورده و

* در یادداشت‌های شخصی ناصرالدین‌شاه قاجار این‌گونه می‌خوانیم: «می‌خواهم به شمال مملکت بروم، سفیر انگلیس اعتراض می‌کند، می‌خواهم به جنوب بروم، سفیر روس اعتراض می‌کند، ای مرده‌شور این مملکت را ببرد که شاه حق ندارد به شمال و جنوب مملکتش مسافرت نماید.»

بدین ترتیب راه ورود کشتی‌های خلیج‌فارس به بندار نفتی در ایران و عراق را مسدود کردند. بهانه انگلیسی‌ها برای تمرکز نیرو در خلیج‌فارس سد کردن راه نفوذ قوای عثمانی و آلمانی به این منطقه بود. در سال‌های جنگ اول جهانی، نفت برای انگلیسی‌ها یک ماده بسیار حیاتی برای تأمین سوخت مورد نیاز کشتی‌های آنها محسوب می‌شد. بعضی مورخان معتقدند سوخت موردنیاز ناوگان انگلیس در جنگ اول جهانی عمدتاً از طریق نفت ایران تأمین می‌شد و برخی دیگر مانند نویسنده کتاب Persian Oil معتقدند نفت ایران در هر دو جنگ جهانی، نیروی دریایی انگلیس را نجات داد.

یعنی در ایران به گاه وقوع جنگ، صفحات شمالی و شمال غرب کشور در سلطه قشون روس قرار داشت. قوای روس در شهرهای آذربایجان، اردبیل، قزوین و تبریز، حضور نامشروع داشتند و پس از عقد قرارداد ۱۹۱۵ اینس نیروها به فرماندهی ژنرال ابارتفاز از بندر انزلی تا اصفهان را میدان تاخت و تاز خود قرار دادند. عثمانی‌ها با حمایت آلمان از مرزهای غرب کشور تا مرکز همدان پیش آمدند و از آنجا راهی قفقاز و مرزهای روسیه شدند. واکنش متقابل روسیه چنان عثمانی‌ها را به عقب راند که آذربایجان شرقی در بهمن ۱۲۹۳ به‌اشغال نظامیان روس درآمد.

مرحله‌ای ازاشغال کشور در حال شکل گیری بود و تهران و بسیاری دیگر از شهرها ایستن حوادث بودند. این مقاومت در مقابل پیشروی ارتش روسیه بوجود آمد اما روس‌های تزاری به فرماندهی ژنرال «بارتلف» هسته مرکزی مقاومت کمیته دفاع ملی را درهم کوبیدند و در مرداد ۱۲۹۴ پشت دروازه‌های تهران جلو آمدند. پیشروی روس‌ها به سمت پایتخت موجب مهاجرت عدای از نمایندگان مجلس از تهران و تعطیلی مجلس شد. احمدشاه درصدد انتقال پایتخت از تهران به اصفهان برآمد، وزیران و مختار روس و انگلیس او را از اجرای این تصمیم بازداشتند. روس‌ها به قزوین عقب‌نشینی کردند. در این مدت رؤسای دولت در تهران تحت فشار بیگانگان مرتباً تغییر می‌کردند. به طوری که در عرض یک سال، بعد از استعفاى مستوفی‌الممالک به ترتیب مشیرالدوله، سعدالوله، عین‌الدوله، مستوفی‌الممالک، و عبدالحسین میرزا فرمانفرما به ریاست دولت منصوب شدند و سرانجام با استعفاى فرمانفرما در دی ۱۲۹۴ (ژانویه ۱۹۱۶) احمدشاه، محمدمولی خان سپهدار تنگابنی را لقب سپهسالار به رئیس‌الوزرای برگزید.

سپهبد کیا و بهاییت

در آغاز سال ۱۳۳۴ش، حسین علاء، که یکی از حامیان اصلی بهاییت در رژیم شاهنشاهی پهلوی بود، جایگزین فضل‌الله نبیل که ششد. در این ایام، سخنرانی‌های حجت‌الاسلام و المسلمین حاج شیخ محمدتقی فلسفی(ره) در مسجد سلطانی بازار تهران علیه بهاییت و حضور آنان در مصادر امور کشور، شور و هیجانی خاص در بین مردم ایجاد نمود. تا جایی که در تظاهراتی که در ماه مبارک رمضان صورت گرفت،تظاهرکنندگان برای تخریب خطبیره القدس بهاییان حرکت کردند و مردم متدین شیراز نیز، در تظاهراتی مشابه، به تخریب خانه محمدعلی باب، اقدام نمودند.

در این موقعیت، فردی به نام «شیخ محمدعلی واعظ جبروتی»، در نامه‌ای به محمدرضا پهلوی، نوشت: «سر‌تپ ک‌یا که از دوستان صمیمی اینجانب است، فرموده‌اند، فعلاً برای اصلاح مملکت نظر مبارک شاهنشاه این است که مردم در مبارزه با بهایی‌ها سکوت اختیار کنند.»^{۶۵}

که این عبارت، اگر به نوعی نشانگر حمایت او از بهاییت نباشد، بیانگر مخالفت او با طرد بهاییت از صحنه سیاسی و اجتماعی کشور تلقی می‌گردد. البته در سال ۱۳۴۴ش، پس از دوستان

صمیمی اینجانب است، فرموده‌اند، فعلاً برای اصلاح مملکت نظر مبارک شاهنشاه این است که مردم در مبارزه با بهایی‌ها سکوت اختیار کنند.»^{۶۶}

و این خصلت به میزانی بود که حتی عابرن پیاده نیز از آن مصون نبودند:

«یک نفر غیرنظامی در حین عبور از این‌طرف خیابان به آن طرف، با چپب شماره ۱۲۹۵ به رانندگی سرهنگ کی‌ارنیس‌اداره امور مرزبانی

می‌نماید.»^{۶۷}

اعزام ولیعهد به عنوان حاکم آذربایجان به دولت بدهند، اما حاضر نیستند این وجه را به مسئولین بلژیکی خزانه‌داری بدهند. کالدول در همان گزارش به مقاله‌ای در روزنامه کریسچن ساینس مانتیور^{۷۰} به تاریخ ۲ مارس ۱۹۱۵ اشاره دارد. این روزنامه به نقل از یک منبع ناشناس در لندن می‌نویسد: البته ریشه مشکلاتی در ایران مسئله بزرگ مالی است… تا جایی که به دولت مربوط است، قضیه فقط جمع‌آوری مالیات‌ها نیست، بلکه مشکل بزرگتر هزینه کردن آن بعد از جمع‌آوری به صورت عادلانه است.

کالدول در توضیح این مقاله می‌نویسد: «باید بیفزایم که درباره بی‌غرضی و درستی این اظهارات به طور کلی باید تردید کرد.»^{۷۱} مشکلات مالی دولت با آغاز جنگ بدتر نیز شد، زیرا بسیاری دیگر

با تشکیل کمیته امداد یهود رخ داد

کمک آمریکایی‌ها به یهودیان

در اوج قحطی

دارند. بنده شخصاً می‌افزایم که این جوجه به خوبی توزیع شده و مقدار قابل توجهی کالا را تأمین کرده است.^{۶۵} بالاخره در دسامبر ۱۹۱۹، کمیته توزیع مشترک مبلغ نهایی ده هزار دلار را در اختیار وزارت خارجه قرار می‌دهد تا به ایران انتقال یافته و برای کمک به یهودیان مستمند مورد استفاده قرار گیرد. کالدول این‌گونه گزارش می‌کند:

در رابطه با این توصیه‌ها، این مبلغ امروز با نرخ برابری ۵ قران به ازای هر دلار به اینجا انتقال یافته است و امروز به وزارتخانه تلگراف کردم که این مبلغ را به شرکت گارانتی تراست^{۶۶} در نیویورک به حساب یگانگان واریز کنند. خریدار، یگانگان، یک شرکت پارسی^{۶۷} در اینجاست و با فروش خصوصی به آنها، من توانسته‌ام دو هزار دلار بیش از مبلغی که بانک شاهی در اینجا پرداخت می‌کرد، دریافت کنم. به بیوست نسخه‌ای از رسید دریافت‌شده از کمیته محلی توزیع یهودیان تهران که این وجه برای توزیع در میان فقرا به آن واگذار شده، آمده است.^{۶۸}

تنگنای مالی

پس از آغاز جنگ اوضاع مالی دولت ایران به سرعت رو به وخامت گذاشت. کالدول در گزارشی با تاریخ ۱۷ اکتبر ۱۹۱۴، از تأثیر جنگ بر منابع مالی دولت می‌نویسد:

ایران از نظر مالی در وضعیت بدی است. جنگ اروپا تمام درآمدهای حاصل از عوارض صادرات و واردات را متوقف ساخته و می‌گویند دولت ورشکست شده است. به هر حال به زودی مجلسی در آنرا تشکیل است راهی برای این مسئله خواهد یافت.^{۶۹}

مجلس در ۵ دسامبر ۱۹۱۴ تشکیل شد، ولی کاری از دستش برنمی‌آمد. همان طور که در فصل دو اشاره شد، در ۱ فوریه ۱۹۱۵ روس‌ها تبریز و انگلیسی‌ها اهواز را اشغال کردند. دولت ایران که می‌خواست حاکمیت خود را بر آذربایجان به رخ بکشد، قصد داشت ولیعهد را طبق رسم و سنت آن زمان به عنوان ولی آذربایجان به تبریز اعزام دارد. دولت نتوانست هزینه‌های لازم برای اعزام ولیعهد را تأمین کند. کالدول در گزارشی با تاریخ ۷ آوریل ۱۹۱۵ به نقل از روزنامه ارشاد ۷ فوریه ۱۹۱۵ می‌نویسد: مردم اصفهان حاضرند یک رسوم درآمد سال آینده را برای

صفحه ۶

دوشنبه ۲ مهر ۱۳۹۷

۱۴ محرم ۱۴۴۰ - شماره ۲۲۰۰۸

حاجلی کیا و سازمان کوک به روایت اسناد ساواک – ۲۴

از ادهای اخلاق‌مداری تا کتگ‌کاری

یکی دیگر از خصوصیات اخلاقی وی، شجاعت در گفتار و صراحت لہجه است که در نامه او به محمدرضا پهلوسی کاملاً مشهود است:

«همان‌طور که عده‌ای رجل خائن، دور پدر شما را احاطه نموده و دیوار آهنین اطراف ایشان کشیده بودند، تا مانع درک و دریافت حقایق و واقعیات شود؛ اکنون هم چندتن درباری، مشابه همان عمل را نسبت به شما مرکب شده و میان شاهنشاه و ملت دیوار غیرقابل نفوذ احداث کرده‌اند.»^{۶۴}

تأثیرپذیری شدید و انکارناپذیر از تربیت غربی و غریبگرای نیک یکی از دیگر خصیصه‌های بارز اوست:

«گر من دارای صفات خوبی باشم، در نتیجه اقامت ۱۲ ساله در آن کشور [سوئد] است.»^{۶۵}

متأسفانه تربیت کشورهای غربی در بین مردم، توسعه پیدا نکرده است؛ این جهت خطبای عقب ماندگان»^{۶۶}

* برادر سپهبد کیا (یحیی کیا) در نامه‌ای که از سوئد در باب قرارداد تجاری ایران و سوئد خطاب به وی نوشته، به نسبت فامیلی خود با فضل‌الله نبیل که از بهاییان مطرح بود، اشاره کرده است.

غرور و جاه‌طلبی، از دیگر خصوصیات اخلاقی و رفتاری اوست که در گزارش ساواک با صراحت به آن اشاره گردیده و نمونه‌ای بارز آن نیز، پیشینه‌اد نخست‌وزیری خود به محمدرضا پهلوی است.^{۶۷}

«سپهبد کیا اضافه نموده که اعلیحضرت فقط شش ماه مام امور کشور را به دست مشارالله بدهند و ملاحظه فرمایند که در عرض همین مدت کوتاه، چگونه کشور را از جنگ مشکلات و معضلات کنونی که بیشتر آنها در دکتر امینی سرآورده، نجات خواهد داد.»^{۶۸}

صفحه پاورقی

روزهای شنبه، دوشنبه و چهارشنبه منتشر می‌شود

تلفن: ۰۲۱۱۳۰۳۵۲ Research@kayhan.ir

کالدول در گزارشی با تاریخ ۱۸ ژوئن

۱۹۱۸ و با عنوان «کمک آمریکایی‌ها برای

یهودیان ایران» به توزیع ۱۵۰۰۰ دلار ارسال

شده از سوی یهودیان آمریکا برای کمک

به یهودیان ایران اشاره می‌کند.

جواهرات سلطنتی را بفروشد: «دولت ایران دارای مجموعه بزرگی از سنگ‌های با ارزش، بیش از همه مروارید و البته الماس، یاقوت، یاقوت کبود و زمرد است که ارزش آنها بالغ بر ۳۰۰۰۰۰۰ دلار تخمین زده می‌شود.

ایرانی‌ها امیدوارند که این جواهرات را در ایالات متحده به فروش برسانند. سخن از مالیات بر درآمد و نیز مالیات جنگی بر بسیاری از کالاها نیز هست.»^{۷۳} اما دولت ایران این موضوع را به خاطر «توافق استمهال» با روسیه و بریتانیا در ژانویه ۱۹۱۵ که در ادامه به آن خواهیم پرداخت، بلافاصله دنبال نکرد. تا پاییز ۱۹۱۵ روشن شده بود که «استمهال» و تقاضای همراه آن برای یک «کمسیون مالی»، بعید است دولت ایران را نجات دهد و با آغاز یورش‌های پیاپی روس‌ها، دولت ایران بار دیگر به فکر استفاده از جواهرات سلطنتی برای فرار از وضعیت بد مالی و تسلط روسیه و انگلیس افتاد.

در ۱۰ سپتامبر ۱۹۱۵، در آستانه نخستین مرحله از ورود قوای روسیه به انزلی، کالدول در تلگرامی چنین می‌نویسد:

قوای ژنرال دانسترول در حال عبور از نزدیکی منجیل

محرمانه. دولت ایران امید دارد فوراً وامی به مبلغ ده تا بیست میلیون دلار به دست آورد. گفته می‌شود شماری از قدرت‌های اروپایی درگیر جنگ تمایل خود را برای اعطای وام اعلام داشته‌اند. لکن دولت ایران ترجیح می‌دهد که این پول را از ایالات متحده آمریکا تهیه کند. دولت ایران دارای جواهراتی چون مروارید، الماس، زمرد و غیره است. صورت اخیر نشان می‌دهد که ارزش اقلام مشابه آنها سی‌وپنج میلیون است. ایران مایل است این اقلام مشابه را به عنوان وثیقه بگذارد و یا در صورت لزوم بفروشد. موضوع، شایسته توجه جدی است و باید بی‌سر و صدا و محرمانه پی گیری شود. دولت ایران می‌خواهد وزارت خارجه ضمن تلگرافی اعلام دارد آیا امکان پرداخت وام اعم از دولتی یا خصوصی وجود دارد.»^{۷۴}

محمدرضا پهلوی در نامه‌ای خطاب به کالدول در ۱۹۱۵، در مورد